

DOI: <https://doi.org/10.31318/978-966-7357-70-2-195>

Ігор Хлібосолов

доцент кафедри гуманітарних наук

Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтва

(Київ, Україна)

Igor Khlibosolov

Associate Professor, Department of Humanities,

Kyiv Municipal Academy of Variety and Circus Arts

(Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-0493-0109>

© Хлібосолов І., 2025.

КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ: ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Досліджено культурну політику як інструмент формування мистецького простору в контексті взаємодії культури та політики. Проаналізовано роль міфологічних і художніх традицій у становленні суспільних відносин, використання авангардного мистецтва більшовиками для політичної індоктринації та специфіку соціалістичного реалізму як інструменту радянської культурної політики. Висвітлено явище нонконформізму в українському мистецькому середовищі та окреслено вплив незалежності України на відродження інтересу до мистецтва й розвиток новітніх культурних відносин.

Ключові слова: культурна політика, мистецький простір, соціалістичний реалізм, авангард, нонконформізм, українське мистецтво.

Культура, як нечітко визначений феномен, представлений багатьма значеннями, викликає інтерес у політичних колах, які шукають у ній різні основи для суспільної діяльності. Використання культури у політичній діяльності спрямоване на здійснення soft-впливу на суспільство. Для мистецтвознавчого та культурологічного дискурсу важливим є питання взаємозалежності культури і політики, суспільства як носія культурних традицій і наративів та політичного класу як тригера формування новітніх ідеологем.

В основі культурних традицій лежить міфологічний конструктив, навколо якого формується система суспільних відносин. З точки зору антропології така гіпотеза є правильною як для первісного суспільства, так і для сучасного суспільства. У первісні часи культурні традиції, обряди та ритуали, що їх формують, базувалися на культі Великої Матері. У мистецтві цей період представлений численною скульптурною пластикою жіночих фігур у

різноманітних варіаціях [Кургаєва], що свідчить про цілеспрямоване використання художньої творчості для утвердження уявного вірування про походження світу.

Для утвердження уявних ідеалів нового комуністичного світу більшовиками на початку XX століття активно використовувалося авангардне мистецтво з його повним запереченням мистецтва і творенням нового мистецтва, що цілковито співпадало із політичними завданнями революції. Дослідниця авангарду Ганна Лимар стверджує, що «певний період авангардна революційність у мистецтві та революційність політична першої чверті XX століття були поєднані у єдиному пориві впливу на суспільство. Мистецтво авангарду на певний час стало частиною революційного процесу. Денаціональність була привабливою стороною для більшовицької влади і сприяла політичній ангажованості авангарду в ролі інструментарію у політичній індокринації радянського суспільства» [Лимар].

Розвиток зображального мистецтва в Україні вісімдесят тоталітарних років відбувався на основі ідеології пролетарської культури у виразі методу соціалістичного реалізму. Олексій Роготченко досліджує феномен відносин мистецтва і влади радянського періоду, який має дуальну основу: від цілковитої підтримки до спротиву українського художнього соціуму офіційній доктрині, який означений в українському мистецтвознавчому дискурсі терміном «нонконформізм». Вченим доведено, що метод соціалістичного реалізму в зображальному мистецтві наприкінці диктату радянської влади мав тенденцію до індивідуальності та вільної творчості митця [Роготченко].

Тоталітарне мистецтво періоду соціалізму являє собою складне явище, тісно пов'язане зі становленням суспільних відносин на основі уявних теорій соціалістичної організації життя, які втілювалися на практиці репресивними методами. Таке мистецтво є політично регульоване і виступає у ролі інструменту культурної політики з метою виховання нової людини радянського типу [Карпов].

Державотворчий процес та процес розвитку художньої культури взаємопов'язані. Із набуттям незалежності це обумовило відродження наукового і творчого інтересу до мистецтва та формування новітніх відносин у часопросторі культури.

Список використаних джерел

1. Кургаєва С.В. Семантика водної стихії у культі материнського божества. Дис. На здоб. наук. ступ. канд. іст. наук. Спеціальність 26.00.01 – теорія та історія культури. Київ: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2019. 210 с.
2. Лимар Г.М. Антропология українського авангарду (кінець XIX – перша чверть XX сторіччя). Дис. на здоб. Наук. ступеня док. Філософ. за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ, 2023. 238 с.
3. Роготченко О.О. Шістдесят тоталітарних років : зображальне мистецтво України 1920-1980. Кн. 1. Київ : Видавництво «Ліра-К», 2024. 512 с.
4. Карпов В.В. Тоталітарне мистецтво та мистецтво спротиву в Україні XX століття за дослідженням Олексія Роготченко. *Український мистецтвознавчий дискурс*, 2025. № 1.

Cultural Policy as a Tool for Shaping the Artistic Space: A Philosophical and Culturological Analysis

Abstract. *Cultural policy as a tool for shaping the artistic space within the framework of the interaction between culture and politics is studied. The roles of mythological and artistic traditions in shaping social relations, the use of avant-garde art by the Bolsheviks for political indoctrination, and the specificity of socialist realism as an instrument of Soviet cultural policy are analyzed. The phenomenon of nonconformism in the Ukrainian artistic environment and the impact of Ukraine's independence on the revival of interest in art and the development of new cultural relations are highlighted.*

Keywords: *cultural policy, artistic space, socialist realism, avant-garde, nonconformism, Ukrainian art.*